

### 3- MA'RUZA

#### MAVZU. ILMIY-TADQIQOT FAOLIYATINI OLIB BORISHDA TEZISLARNING AHAMIYATI.

##### Reja:

1. Tezis tushunchasi.
2. Tezislar yozishning asosiy maqsadlari. Tezislar strukturasi.
3. Tezis rejalarining turlari. Tezis uchun reja tuzish.

**Tezis** (yun. thesis — qoida, isbot) keng ma'noda — biror nazariyani bayon qilishda aytilgan har qanday fikr; tor ma'noda — asosiy fikr, prinsip; 2) mantiqda isbot qilishni talab etuvchi fikr, mulohaza.

**Tezis** lotin tilidan keladi *tezis* bu o'z navbatida yunoncha so'zdan olingan. Bu mantiqiy ravishda saqlanadigan taklif yoki xulosa. Tezis haqiqiy dalillarning bayoni yoki asosli bo'lib, qonuniyligi har bir sohaga bog'liq. Bu har qanday mavzu bo'yicha shaxsiy dissertatsiya a bilan bir xil emasligini anglatadi ilmiy tezis.



Qadimgi davrlarda tezis dialektik sinovdan kelib chiqqan bo'lib, unda kimdir biron bir g'oyani jamoatchilik oldida saqlashi va uni e'tirozlardan himoya qilishi kerak edi. Sifatida tanilgan faraz haqiqiy dalillar asosida tezisning to'g'riligini tekshirishni boshlaydigan taklifga.

Tezis, shuningdek, talabaning ilmiy darajasiga erishish uchun universitetga taqdim etgan yozma tezisdir shifokor. Ushbu tadqiqot yoki tadqiqot sifatida tanilgan doktorlik dissertatsiyasi.

Tezisning asosiy tavsiflari orasida quyidagilar ajralib turadi: ko'rib chiqilayotgan mavzuning aniq va aniq xulosasini tuzish, qarama-qarshiliklarga yo'l qo'ymaslik, hujjatda ko'rib chiqilgan muammolar haqida shunchaki fikr bo'lmaslik va bo'lish. yondashuvning asosiy ustunlari o'rganilgan mashaqqatli mehnatning samarasi. Ushbu oxirgi fikrdan kelib chiqadiki, har bir tezis tasdiqlanishi mumkin bo'lgan dalillarga asoslanishi kerak.

Doktorlik dissertatsiyasi jarayoni repetitorni saylash, mavzuni aniqlash, ma'lumotlar to'plash, tahlil qilish, yozish va ekspertlar sudiga jamoat himoyasini o'z ichiga oladi.

Tezis tushunchasi dialektika, tomonidan ishlab chiqilgan falsafiy nazariya Georg Vilgelm Fridrix Hegel. Bunday holda, tezis bu paydo bo'lgunga qadar haqiqiy deb hisoblangan taklifdir antitez, bunga zid keladigan yana bir taklif. Tezis va antitezalar o'rtasidagi dialektik jarayon shu bilan tugaydi sintez, qarama-qarshilikni yengib chiqadigan va yangi tezisni keltirib chiqaradigan taklif. Biz hozir tahlil qilayotgan atama musiqa sohasida ham qo'llaniladi. Shunday qilib, biz bu aniq kompozitsiyani talqin qilish paytida kompasni belgilashning aniq maqsadi bilan qo'l bilan bajariladigan harakatning barcha zarbalariga nisbatan ishlatilishini ta'kidlashimiz kerak.

Tezis va nihoyat, bu ispaniyalik rejissyorning filmi Aleandro Amenabar va ozod 1996.

Ispaniya kinosining eng yaxshi asarlaridan biri bu aytish mumkinki, ishlab chiqarish klassikaga aylandi. Ana Torrent, Eduardo Noriega va Fele Martines u bizga aytib bergan voqeaning bosh qahramonlari.

Xususan, jurnalistika bo'yicha talaba tomonidan olib boriladigan va audiovizual zo'ravonlik atrofida tezis yozadigan tezisni yozishning boshlanish nuqtasi. Tekshiruvdan so'ng, yosh ayolga xavf tug'diradi, chunki u o'qituvchisining g'alati o'limi, shuningdek, qiz qiynoqqa solinishi va o'ldirilishi haqida tortishish filmi paydo bo'ladi.

## **2. Tezislarni yozishning asosiy maqsadlari. Tezislarni strukturasi.**

Ilmiy maqola va tezislarni qabul qilish bo'yicha talablar:

1) Ilmiy maqolaning tarkibi quyidagilardan iborat bo'lishi shart:

1.1. Tadqiqotning dolzarbligi, mavzu doirasida mavjud muammolar.

1.2. Muammoni hal qilish yo'llari.

1.3. Ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar.

1.4. Kutilayotgan iqtisodiy va ijtimoiy samara.

2) Ilmiy maqola va tezislarni jiddiy tahrir qilingan va rasmiylashtirishning barcha texnik talablariga muvofiq bo'lishi zarur, jumladan:

- matn muharriri – MS Word formatida yozilishi;
- sahifa – A4 o'lchovida, kitob ko'rinishida, barcha tomonlardan 20 mm qoldirilishi;
- shrift – Times New Roman, o'lchovi (kegl) – 14; - qator oralig'i va xat boshidagi oralig' – 1,5;
- annotatsiya (Abstract) 250-300 so'z atrofida va tayanch iboralar (Keywords) 5-8 ta iboradan oshmasligi hamda uchta tilda (o'zbek, ingliz, rus tillarida) bo'lishi;
- ilmiy maqola va tezisning hajmi minimum 5 bet va maksimum 8 betdan oshmasligi, betlar raqamlanmasligi;
- ilmiy maqola oldin chop etilmagan, konferensiya yo'nalishlariga oid dolzarb mavzularni qamrab olgan bo'lishi;
- muallifning to'liq familiyasi, ismi va sharifi, ilmiy darajasi va unvoni, lavozimi, ilmiy muassasa va tashkilot nomi yuqori o'ng burchakda, ilmiy maqola nomi esa o'rtada (qalin harflar bilan) yozilishi;
- mualliflar sonining uch nafardan oshmasligi;
- maqola matnida kirish (dolzarbligi), ilmiy izlanishlar va uslublar, tadqiqot natijalari va uning muhokamasi, xulosa va adabiyotlar ro'yxati bo'lishi;
- barcha jadval, sxema va rasmlar MS Word formatida, Times New Roman shriftida, ularning nomi sxema va rasmlar pastida, jadvallarning nomlanishi esa tepasida yozilishi;
- barcha grafik, diagrammalar MS Excel formatida bo'lishi;
- jadval, rasm va grafiklarda manbalar va matnda ularga havolalar ko'rsatilgan bo'lishi;
- foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati (References) APA tizimida rasmiylashtirilishi; (<https://apastyle.apa.org/>)
- havolalar har bir betning pastki qismida joylashtirilishi kerak.

Ilmiy maqola va tezislarni o'zbek, rus yoki ingliz tillarida taqdim etilishi mumkin. Bir muallif (hammuallif)dan ikki nusxadan ortiq maqola qabul qilinmaydi. Ilmiy maqola va tezislarni anketani to'ldirilgan holda faqatgina elektron shaklda farkhod-sciencedept@univ-silkroad.uz elektron pochta manziliga 2020 yilning 15 dekabr kuniga qadar yuborilishi zarur. Yuborilgan ilmiy maqola va tezislarni yuqorida keltirilgan talablarga mosligi bo'yicha ekspertizadan o'tkaziladi va shuningdek, antiplagiat dasturi asosida tekshiruvdan o'tkaziladi. Ekspertlarning xulosasiga ko'ra nолоyiq deb topilgan materiallar chop etilmaydi va muallifga qaytarib berilmaydi. Ijobiy deb topilgan ilmiy maqola va tezislarni nashr uchun elektron to'plamga kiritiladi va <https://www.univsilkroad.uz/uz/> rasmiy veb-saytiga joylashtiriladi. Ijobiy maqola mualliflariga va anjumanda onlayn bevosita ishtirok etib ma'ruza yoki prezentatsiya bilan ishtirok etganlarga sertifikat ularning elektron pochta manzillariga yuboriladi.

## **3. Tezis rejalarining turlari. Tezis uchun reja tuzish.**

Tezislarni va dissertatsiyalar - bu oliy o'quv davrlarini yopish va muallifning vakolatlarini sinab ko'rish uchun mo'ljallangan ilmiy tadqiqot ishlari. Garchi umumiy jihatlar bir qancha bo'lsa-da, tezislarni va tezislarni maqsadlari, uzunligi, murakkabligi va natijalari bo'yicha ham bir-biridan farq qiladi.

Tezislarni, odatda tadqiqot metodologiyasi bo'yicha bilimlarni sinashdan iborat bo'lgan qisqaroq ishlarni bo'lib, ular tezislarga qaraganda qisqa. Tezislarni o'ziga xos yondashuvni taqdim etishga urinib, ma'lum bir mavzu bo'yicha tadqiqotlarni rivojlantirishga qaratilgan.

Umuman olganda, tezislarni odatda bir necha yil davom etadigan, tezislarni esa bir necha hafta yoki bir necha oy davom etadigan asarlardir. Boshqa tomondan, tezislarni odatda doktor bo'lishga intilgan

bitiruvchilar tomonidan, tezislar esa o'rta, o'rta yoki quyi universitet talabalari tomonidan amalga oshiriladi.

#### Tezis turlari

Taklif qilingan metodika va ko'lamga ko'ra tezislarning turlari bo'yicha bir necha tasnif mavjud. Gumanistik tezislar va ilmiy tezislar o'rtasidagi oddiy va juda umumiy bo'linishdan tashqari, uni uchta katta guruhga: tavsiflovchi, analitik va eksperimental guruhlariga bo'lish taklif qilindi.

**Ta'riflovchi:** nomidan ko'rinib turibdiki, ular vaziyat yoki hodisani aralashmasdan tasvirlaydilar. Ular panoramalarni yoki turli xil senariylarni taqdim etadigan tezislardir.

**Tahlil:** ma'lum bir sohada to'plangan ma'lumotlarga asoslanib, aloqalar va sharhlarni o'rnatadigan tezislar.

**Eksperimental:** ular ilmiy sohada eng tez-tez uchraydi va odatda o'rganilayotgan sohaga aralashishni o'z ichiga oladi: o'simliklar, hayvonlar yoki odamlar bilan tajribalar, texnologik yangiliklar, tibbiy tadqiqotlar va boshqalar.

Tezisning ushbu qismida yuqorida keltirilgan barcha narsalar umumlashtiriladi. Bu kirishni takrorlaydi, faqat o'tmishdagi davrda isloh qilingan. "Shunday qilib, biz oqladik ..." - bu jumlaning eng keng tarqalgan boshlanishi. Tomoshabinlarga sizning ishingizning yangiligi va o'ziga xosligi haqida yana bir bor eslatib qo'yish zarar qilmaydi. Ammo agar kirish qismida: «Bu haqiqatan ham shundaymi, endi oqladimmi?» Degan savolni berish o'rinli bo'lsa, unda xulosalar mutlaqo kategoriyali bo'lishi kerak. Qanday qilib bibliografiya yordamida referat yozasiz? Dissertatsiya uchun foydalanadigan barcha manbalarni uchta sahifada bir matnga havola qilish ahmoqlikdir. Ushbu sohada obro'ga ega bo'lgan yoki tezislarda keltirilgan to'rt-beshta asarni eslatib o'tish kifoya.

Ilmiy simpoziumda ma'ruzachilar oldindan tezislar yozishga taklif qilinadi. Ba'zan bu maqolalar to'plamlarda nashr etiladi. Ammo sizning ushbu matningiz bosib chiqarish uchun bormasligingizdan qat'iy nazar, uning o'ziga xos xususiyatlari bor. Konferentsiya uchun tezislar qanday yoziladi? Bunday matn yanada ixcham bo'lishi mumkin - chunki hisobotda mavzuni to'liq ochib berish uchun vaqtingiz bo'ladi. Konferentsiya tezislari odatda ikkita varaq bilan cheklanadi. Yoki hatto bitta. Bu sizning maqolangiz umuman bo'ladigan potentsial tinglovchilarni xabardor qilish uchun kerak. Ba'zan ish bo'limlarda amalga oshiriladi, va abstraktli dastur ushbu mavzuni qiziqtirganlarga ma'ruzachini topishga imkon beradi. Bunday maqolalarda siz jadvallar, diagrammalar va diagrammalarsiz qilishingiz mumkin - bularning barchasi tarqatma materiallar shaklida taqdim etilishi yoki taqdimotda chiroyli ta'kidlanishi mumkin. Hisobotdan keyin sizga savollar berilishi mumkinligiga ham tayyorgarlik ko'rish kerak. Muammoga duch kelmaslik uchun zaif tomonlar dalillar bazasida qayerda ekanligini oldindan o'ylab ko'ring. Anjumandagi ma'ruza tezislarga qaraganda aniqroq va kengroq bo'lishi kerak. Aks holda, agar siz qog'ozda o'qiyotganingizda tomoshabinlar qo'lida bo'lgan narsalarni o'qib chiqsangiz, nega minbarga kirgansiz? Ammo ilmiy doiralarda belgilangan muddatdan oshib ketish yomon ta'mning belgisidir. Nutq va mashq qiling - sizning qiroatingiz o'n besh daqiqa ichida bo'lishi kerak.

Tezis muallifi uchun ettita oddiy qoidalar. Siz hozir o'qiyotgan maqola uchun ham qisqa xabar yozishingiz mumkin, shunda foydalanuvchilar avval nimalar muhokama qilinishini bilib olishlari va shundan keyingina uni o'rganish yoki qilmaslik to'g'risida qaror qabul qilishlari mumkin. Ushbu yondashuv vaqtni tejashga yordam beradi, hatto bloggerlar ham undan foydalanadilar.

Tezis matni ko'pincha ma'ruzalar, ma'ruzalar va boshqa ta'lim sohalarida qo'llaniladi. Murakkab mavzudagi qisqa tarkib materialni to'g'ri o'zlashtirishga yordam beradi.

#### Nazorat savollari:

1. Tezis tushunchasi nima?
2. Tezislar yozishning asosiy maqsadnimalardan iborart?
3. Tezislar strukturasini tahlil qilib bering?
4. Tezis rejalarining turlarini sanab bering?
5. Tezis uchun reja tuzishni ifodalang?